

Het corpus der Middelnederlandse teksten tot 1300

Ervaringen en problemen (1)

door M. GYSSELING

Het ligt niet in mijn bedoeling, een samenvattend betoog te houden met definitieve conclusies over onze vroegste teksten. Integendeel wens ik de nadruk te leggen op de problemen die oprijzen en die ik alleen, zonder de welwillende medewerking van velen, niet zal vermogen op te lossen.

Vooraf moge ik in herinnering brengen dat dit Corpus alle Middelnederlandse teksten van vóór 1301 zou dienen te behelzen, van welke aard zij ook mogen zijn, die bewaard zijn in origineel of in afschrift van vóór genoemde datum. Niet opgenomen worden dus de talrijke literaire werken die slechts in handschrift uit de 14^e-15^e eeuw overgeleverd zijn, en de oorkonden waarvan slechts een afschrift uit de 14^e eeuw of later voorhanden is (2).

(1) Lezing gehouden in de Kon. Commissie voor Toponymie en Dialectologie op 25 oktober 1965.

(2) Over het opzet: M. GYSSELING, *Naar een corpus der Middelnederlandse teksten tot 1300*, in: *HANDELINGEN VAN DE KON. ZUIDNEDERLANDSE MAATSCHAPPIJ VOOR TAAL- EN LETTERKUNDE EN GESCHIEDENIS*, 18, 1964, pp. 181-188.

Een allereerste ervaring is, dat er ontzaglijk veel meer Middelnederlands uit de 13^e eeuw bewaard is dan men a priori, steunend op de gegevens bij Van Loey (1) en Van Cleemput (2), had kunnen vermoeden. Daar nog maar uit enkele archiefdepots de documentatie bijeengebracht is, is het onmogelijk nu reeds te voorspellen hoe omvangrijk het corpus zal worden. Wat reeds overgetypt is, vormt een pak van ongeveer 20 cm. dik. Er moeten nog zoveel en zo belangrijke depots onderzocht worden, dat men gerust mag aannemen dat het gehele corpus, getypt, 50 cm. dik zal worden. Dan nog is hierin niet eens begrepen het omvangrijkste dokument, namelijk het goederenregister van Oudenbiezen van 1280, dat, wegens zijn omvang en omdat het tot \pm 1325 bijgewerkt werd, afzonderlijk uitgegeven wordt, namelijk in deze Commissie.

Dit corpus wordt de realisatie van een plan dat Van Cleemput opgevat had. Dat het volume gemakkelijk het dubbele zal bedragen van wat zijn raming liet vermoeden, ligt minder aan het feit dat er enkele depots zijn bijgekomen doch vooral hieraan dat het corpus, zoals ik het opvat, alle in het Nederlands gestelde teksten zal omvatten, met inbegrip dus van bv. goederenregisters, ambachtskeuren, rekeningen, enz. Van Cleemput's aandacht ging aanvankelijk practisch uitsluitend naar oorkonden, en eerst nadat hij met de Gentse leprozenstatuten van 1236 kennis gemaakt had, breidde hij zijn onderzoek ook tot andere teksten uit, voor zover deze accenten bevatten. Nu zijn het

(1) H. OBREEN en A. VAN LOEY, *De oudste Middelnederlandsche oorkonden, voor onderwijs en eigen studie verzameld en naar het oorspronkelijk uitgegeven*, in : VERSLAGEN EN MEDEDEELINGEN KON. VLAAMSCH E ACADEMIE VOOR TAAL- EN LETTERKUNDE, 1934, pp. 329-471.

(2) J. VAN CLEEMPUT, *Friedrich Wilhelm, Corpus der altheutschen Originalurkunden bis zum Jahr 1300*, II, in : WETENSCHAPPELIJKE TIJDINGEN, 17, 1957, kol. 442.

juist de door Van Cleemput in illo tempore verwaarloosde bescheiden, die het omvangrijkst zijn : oorkonden zijn gemiddeld één bladzijde groot, ambachtskeuren en goederenboeken gemiddeld 40 à 50 bladzijden, welke omvang ook door een van de Dordtse stadsrekeningen bereikt wordt. Zo b.v. vermeldt Van Cleemput voor Oudenaarde 5 oorkonden, hetgeen op één dag gemakkelijk overgetypt wordt. Aan de overige Middelnederlandse bescheiden uit de 13e eeuw die in het Stadsarchief en het Archief van de Commissie van Openbare Onderstand te Oudenaarde berusten (goederenboeken, poortersrollen, enz.), heb ik nu al anderhalve maand gewerkt, en ik ben er nog niet mee klaar. Zo b.v. ook vermeldt Van Cleemput voor het Stadsarchief te Brugge 19 stuks ; in feite zijn er veel meer, en daaronder de omvangrijke ambachtskeuren en diverse andere teksten. Het Brugse Stadsarchief heeft mij bijna een half jaar gekost !

Van Cleemput's lijst van in aanmerking komende archieven is onvolledig, en zijn cijfers onjuist of tenminste onbetrouwbaar. De gehele opsporingsarbeid dient van voren af aan opnieuw te worden gedaan. Zal ik er in slagen volledigheid te bereiken ? De ervaring, opgedaan met het Toponymisch Woordenboek, maakt dit a priori onwaarschijnlijk. Van veel archieven is het bekend, of mag men redelijkerwijze veronderstellen, dat ze Middelnederlandse teksten uit de 13^e eeuw herbergen. Doch ook uit elke pastorie, elke religieuze instelling, elk kasteel kan de meest waardevolle tekst te voorschijn komen. Een gunstige omstandigheid is dat Dr. C. Wyffels, archiefinspecteur voor de provincies Oost- en West-Vlaanderen, Antwerpen en Limburg, bij zijn inspectie van de kleine archieven ook speurt naar teksten voor mij, en dit corpus is hem voor zijn menigvuldige en effectieve hulp, waarvoor ik hier van harte dank zeg, zeer veel verschuldigd. Zo bv. verraste hij mij eens met een

grote goederenrol van 1280, die hij gevonden had op de pastorie te Wondelgem en daar voor mij ontleend. Zelf stelde ik destijds vast dat Middelnederlandse inschriften uit de 13^e eeuw voorhanden zijn op grafzerken in de Sint-Baafsabdij en op ijkvaten in het Bijloke-museum te Gent. Een bijkomende moeilijkheid is dat het archief van bepaalde instellingen of kastelen allesbehalve gemakkelijk toegankelijk is. Ook gebeurt het dat een tekst, die bekend was, spoorloos verdwijnt : zo bv. is alle moeite om de oudste Dietse oorkonde uit Belgisch-Limburg, nl. Guigoven 1277, destijds in het bezit van J. Gessler, weer te vinden, totnogtoe vergeefs geweest.

Daarbij mag de opsporingsarbeid niet eens beperkt worden tot het Nederlandse taalgebied. Door historische omstandigheden zijn bv. Vlaamse en Hollandse oorkonden uit de 13^e eeuw beland in het Departementaal Archief te Rijsel en de Rijksarchieven te Bergen en te Namen. Literaire handschriften zijn soms vrij vlug na hun ontstaan naar het buitenland verhuisd : men denke bv. aan de Servatiusfragmenten uit het einde van de 12^e eeuw, thans te Berlijn, te Londen en te München. In de loop der tijden, vooral in de 19^e eeuw, is veel door inz. Engelse verzamelaars opgekocht geworden. Reizen in Engeland, Duitsland, Frankrijk staan dus voor de boeg.

Op de heuristiek volgt het overtypen van de tekst. Dit is niet steeds gemakkelijk. De inkt is, in de loop der tijden, door brand, water of andere vloeistoffen, reagenten, uitslijting, enz. vaak zwaar beschadigd. Veelal moet met ultra-violet licht naar de inktsporen getuurd worden. Natuurlijk onderzoek ik eerst die depots waar ik met open armen ontvangen word en, daar het niet mogelijk is alles tegelijk te doen, kwam slechts een deel daarvan totnogtoe aan de beurt. De tegemoetkoming, die ik practisch overal mocht ondervinden, is onvoorstelbaar groot, en ik kan er

niet genoeg voor danken. Doorgaans werden de bescheiden uitgeleend aan het Rijksarchief te Gent, waar ik vele uren naast de kwartslamp heb doorgebracht. Ik noem hier één voorbeeld uit vele : dank zij de niet genoeg te waardenen bemiddeling van Mr. Drs. J. J. Beyerman, gemeentearchivaris van Dordrecht, heeft het College van Burgemeester en Wethouders van Dordrecht mij vergund, de talrijke Mnl. oorkonden en rekeningen uit de 13e eeuw aldaar mee te nemen naar het Rijksarchief te Gent, waar ik onder de kwartslamp van deze, meestal door brand zwaar beschadigde bescheiden, veel heb kunnen ontcijferen wat bij wit licht onzichtbaar was. In mijn hulde aan Dordrecht begrijp ik ook Brugge, Hasselt, Oudenaarde en veel andere plaatsen en, naar ik hoop, de vele depots die ik nog moet onderzoeken, alsmede, last but not least, het Gentse Rijksarchief zelf.

Na het opsporen en het overtypen stelt zich een ander zwaar probleem : waar en door wie werd de tekst geschreven? Om dit probleem goed te begrijpen, moet men het zien tegen de achtergrond van de verbreiding van de schrijfkunst en het geschreven bewijsstuk.

Oorkonden handelen in veruit de meeste gevallen over de overdracht van goederen, renten, rechten, enz. Om geldig te zijn moesten deze transacties geschieden vóór schepenen van de heerlijkheid waartoe de goederen behoorden. Oorspronkelijk gebeurde dit mondeling, en nog in de 14^e eeuw werd hiervan geen geschreven bewijs, geen oorkonde dus, opgemaakt als de verwerver van het goed er niet om verzocht. Het waren vooral de grootgrondbezitters, dus in de eerste plaats kerkelijke instellingen, die er op stonden dat bij de aankoop van een goed of een recht hiervan een geschreven bewijsstuk opgemaakt werd. Het spreekt vanzelf, al denkt men er niet genoeg aan, dat oorkonden, en ook andere teksten, alleen geschreven werden door lieden die

konden schrijven. Oorspronkelijk konden alleen clerici dat, inz. monniken. Zo bv. viel, zelfs nog in het begin van de 13^e eeuw, de grafelijke kanselarij van Vlaanderen in feite samen met de scriptoria van de grafelijke kapittels. In de 13^e, en vooral in de 14^e eeuw, groeide het aantal lieden, die konden schrijven, bestendig aan. De schrijfkunst breidde zich ook uit tot leken, zodanig zelfs dat het woord *clericus*, *klerk*, dat eerst betekende „geestelijke”, een aanduiding werd voor een werknemer die van schrijven zijn beroep maakte, een griffier dus. Grote steden als Brugge, Gent, Ieper, Dordrecht, vervolgens ook kleinere schepenbanken, kregen hun eigen klerk of klerken. Eerst in het midden van de 14^e eeuw lijken de landelijke schepenbanken doorgaans over een eigen griffier te beschikken. De verbreiding van de schrijfkunst gaat hand in hand met een toenemend gebruik van het geschreven dokument als bewijsstuk.

In deze periode van kentering vallen onze vroege Middelnederlandse teksten. Tot in de vroege 13^e eeuw werden oorkonden haast uitsluitend geschreven door een lid van de kerkelijke instelling waarvoor ze bestemd waren. Sedert het midden van de 14^e eeuw worden ze practisch allemaal geschreven door de griffier van de schepenbank waarvoor ze verleden werden.

Voor de Middelnederlandse dialectgeografie wordt het hoofdprobleem dus, vast te stellen waar, en zo mogelijk door wie, elke tekst geschreven werd. Dit kan alleen bereikt worden door na te gaan, welke bescheiden van één en dezelfde hand zijn, en of deze hand er eventueel ook dorsale notities op heeft aangebracht. Enkele voorbeelden mogen dit verduidelijken.

In het archief van de abdij Ninove komen Nederlandse oorkonden voor van 1299 juni 18, uitgaande van schepenen van Aspelare, en van 1299 juli 5, uitgaande van schepenen van Sint-Antelinks. Beide oorkonden zijn van dezelfde

hand. Deze hand schreef ook een aantal Latijnse oorkonden bestemd voor de abdij Ninove, namelijk van 1289 juli (uitgaande van ridder Johannes van Liedekerke, resp. Walterus van Pollare, heer van Outer), 1296 april 24 (schepenen van Aspelare), 1299 juni (Phylippus, zoon van Godefridus, heer van Grimbergen), 1299 oktober (Johannes van Ninove) 1300 januari (Johannes, heer van Pamele), 1300 februari 21 (Johannes, pastoor van Nederbrakel). Dezelfde hand schreef daarenboven dorsale notities op beide Nederlandse en diverse andere oorkonden in het archief van de abdij. De scribent moet bijgevolg een monnik zijn van de abdij Ninove.

Beide geciteerde oorkonden voor de abdij Ninove zijn chirografen. Het feit, dat een oorkonde in chirograafvorm opgesteld werd, bewijst dus helemaal niet dat ze door de schepenbank in plaats van de kerkelijke destinataris zou geschreven zijn. Duidelijk is in dit verband ook bv. een aantekening in het renteboek van het hospitaal van Oudenaarde van mei 1291, f° 48 r° : „des waren ghemaect cyrographen & ene ghelaten onder scepenen, die hout der Dibboud van den Nokere”. Dit slaat op de aldaar aangehechte chirograaf van 1287 maart 23, verleden voor schepenen van Nukerke, en geschreven door een van de handen die hebben meegewerkt aan dit renteboek, dus door een van de broeders of zusters van genoemd hospitaal.

Een ander mooi voorbeeld levert het archief van de abdij Sint-Andries op. Hier bleek bv. dat niet alleen oorkonden uitgaande van schepenen van Gistel van 1288 maart 23, schepenen van Rozendaal (Noordbrabant) van 1292 maart 27, schepenen van Eeklo van 1292 april 17 en een groot aantal oorkonden van schepenen van het Vrije, alle bestemd voor de abdij Sint-Andries, van dezelfde hand zijn, doch dat deze hand er ook dorsale notities op heeft aangebracht, zodat dit alles ongetwijfeld geschreven is door een monnik

van de abdij Sint-Andries. Wellicht was deze monnik als vertegenwoordiger of als schrijver van zijn abdij bij deze verschillende transacties aanwezig en heeft hij daar dan telkens de akte opgesteld die meteen door schepenen werd bezegeld.

Nog één belangrijk voorbeeld wil ik aanhalen, namelijk uit het stadsarchief te Dordrecht. Niet alleen zijn een groot aantal oorkonden en andere bescheiden uitgaande van schepenen van Dordrecht (namelijk 1284 januari 29, april 28, april 24-30, 1286 juni 24, 1288 augustus 16, 1289 juni 5, 1292 september 12, 1296 november 22, 1297 juli 25 en enkele slechts bij benadering te dateren stukken) en de stadsrekening van 1283-84 door één bepaalde hand geschreven, doch ook oorkonden voor de stad Dordrecht van Daniel van der Merwede en Jan van Tholousen, 1281 april 6 of 1282 maart 22, van Diederic, heer van Wassenaar, 1289 april 24; een vidimus van de gardiaan van de minderbroeders aldaar, 1294 juni 7, een kwitantie waarbij Michiel Bacheleer, poorter te Antwerpen, erkent uit handen van Jan, klerk van Dordrecht, 300 pond ontvangen te hebben, 1284 juni 24, en diverse privileges van graven van Holland voor de stad, namelijk van 1284 juni 7, 1284 september 14, 1290 december 11, 1290-91 april 15 en 1296 september 29. Dezelfde hand heeft op enkele van deze en andere oorkonden in het Dordtse archief ook dorsale notities aangebracht. Dit alles is dus geschreven door een Dordtse stadsklerk; zeer waarschijnlijk is dit, blijkens de kwitantie van 1284 juni 24, Jan de klerk. Merkwaardig is, dat dus ook privileges van de Hollandse graven voor de stad Dordrecht door deze stadsklerk geschreven zijn, hoewel een ervan, de tolvrijstelling van 1284 juni 7, de melding draagt: „ghegheven in die Haghe”. Nu komt in de stadsrekening van 1284-85, in een reeks van uitgaven wegens reizen naar de graaf, o. m. deze post voor: „Item sinte Matheus daghe doe voer haer

Gerard van Scie, Jan Putoc ende Jan die Clerck metten nieuwen hantvesten te verseghelen, vi lb. van teringhe". Het is dus duidelijk dat deze privileges, nadat ze van de graaf bedongen waren, geschreven werden te Dordrecht door een stadsklerk, en vervolgens aan de graaf ter bezegeling voorgelegd. „Ghegheven in die Haghe" betekent niet „geschreven in Den Haag".

Daarentegen zijn brieven van de graaf van Holland voor de stad Dordrecht, waarvan de stad normaliter vooraf geen kennis kon hebben, bv. verzoekschriften om zich borg te stellen voor een lening door de graaf aangegaan, geschreven door handen uit de grafelijke kanselarij. Ze vertonen dan ook onderling uiteenlopende dialectische kenmerken.

Uit al wat voorafgaat blijkt dat het noodzakelijk is, zorgvuldig na te gaan welke bescheiden allemaal door een zelfde hand geschreven werden. Dit is niet steeds gemakkelijk, daar elke aparte hand een chronologische evolutie doormaakt, en binnen een bepaald schrijfcentrum de ene hand de andere beïnvloedt.

Is identiteit van de handen het doorslaggevend bewijs, ook het gelijkaardige formulier kan aantonen tot welk schrijfcentrum een bepaalde oorkonde behoort. Zo bv. vertonen de oorkonde van Boechoute-Velzeke van 1249, die van Velzeke van 1267 en nog andere oorkonden van Velzeke uit die tijd zo verre gaande overeenkomst in de bewoordingen, dat ze zonder enige twijfel te Velzeke geschreven werden (5). Velzeke lijkt, als plattelandsschepenbank, uitzonderlijk vroeg over een klerk beschikt te hebben. „Gossuinus clericus de Faske, Gossuinus de Fauseque clericus, Gosin de clerc" wordt vermeld in diverse oorkonden van Velzeke van 1245 af; hij moet kort vóór

(5) A. VAN LOEY, *De oudste Nederlandsche oorkonden van Bochoute en Velzeke, stylistisch vergeleken*, in : VERSLAGEN MEDED. KON. VLA. ACAD., 1934, pp. 589-600.

1 maart 1254 gestorven zijn ; hoogstwaarschijnlijk heeft hij de beroemde oorkonde van 1249 geschreven (6). De uitzonderingspositie van Velzeke is te verklaren door het feit dat het, in en omstreeks de 13^e eeuw, een belangrijk juridictioneel centrum is geweest : het fungeerde namelijk als hoofdschepenbank voor een groot aantal heerlijkheden uit de buurt. Anderzijds bestond er te Velzeke — wat eveneens op het platteland zeldzaam was en hier zeer waarschijnlijk in verband staat met het feit dat Velzeke eertijds een terminus of een knooppunt was van Romeinse banen — een hospitaal, dat voor het eerst vermeld wordt in 1225 (het wordt alsdan door Arnulphus, heer van Oudenaarde, aan de commanderie van de Duitse Orde te Mechelen gegeven), vervolgens in 1250, enz. (7). Het is zeer goed denkbaar dat het schrijfcentrum, dat te Velzeke bedrijvig was, dat er reeds in het midden van de 13^e eeuw een eigen traditionele oorkondenstijl ontwikkeld had en waar ook schepenbanken uit een wijde omgeving oorkonden lieten schrijven, in dit hospitaal onderdak was.

Het feit, dat in een bepaald schrijfcentrum de scribenten voor een bepaalde categorie van oorkonden een model volgden, vermindert natuurlijk de taalkundige waarde van een stuk uit die reeks. De invloed van het model en de persoonlijke inbreng zijn goed na te gaan in de grote reeks lijfrentebrieven uitgegeven door de stad Brugge van 1284 af. Op één uitzondering na zijn deze alle naar eenzelfde model opgebouwd, m. a. w. de bewoordingen zijn, mutatis mutandis, dezelfde. Sommige scribenten nemen ook de fonetische vormen bijna letterlijk over uit het model, bij andere wordt

(6) J. VAN CLEEMPUT, *Enkele historiographische gegevens over de oudste geschiedenis van Velzeke in de Middeleeuwen*, pp. 61-65, in : JAARBOEK UITGEGEVEN DOOR DE ZOTTEGEMSE CULTURELE KRING, 1949-1950, pp. 27-68.

(7) Idem, pp. 33, 59, 65.

het een mengelmoes van overgenomen en eigen vormen, nog andere voeren bewust hun eigen individuele spelling en taalvormen in. Gelijkaardige vaststellingen kan men doen aan de hand van de elkaar opvolgende omwerkingen van de Brugse draperiekeuren. Daarbij moet men natuurlijk ook vergelijken met bescheiden van andere aard, door deze scribenten geschreven.

Bij gebrek aan paleografisch of diplomatisch vergelijkingsmateriaal kunnen ook de taalvormen zelf een aanwijzing zijn, tot welk schrijfcentrum een bepaalde tekst behoort. Zo b.v. wijst de taal van een oorkonde van mei 1287 van de heer van Zevenbergen (Noordbrabant) voor de abdij van Zoetendale (Maldegem) erop, dat ze door een monnik van deze abdij geschreven werd, al moet dit, blijkens de inhoud, gebeurd zijn bij de transactie zelf te Zevenbergen.

In algemene regel zal dus wel kunnen vastgesteld worden tot welke kerkelijke instelling, tot welke kanselarij of tot welke schepenbank de schrijver van een tekst behoorde. Slechts in zeldzame gevallen is de naam van de scribent zelf achterhaalbaar. Jan de klerk van Dordrecht kwam reeds ter sprake. De Dordtse stadsrekeningen vermelden nog andere stadsklerken, en misschien is het wel uit te maken wat door hen werd geschreven. Ook in de Brugse stadsrekeningen komen uitgaven voor het schrijven van stedelijke dokumenten voor. Daaruit blijkt dat bv. de draperiekeure van 1282 geschreven werd door een zekere Johannes, en die van 1294 door Clais Juedemare.

Totnogtoe is mij slechts één oorkonde uit de 13e eeuw bekend, waarop de scribent zijn naam vermeld heeft. Op de plica van een Maastrichtse oorkonde van 1294 april 6 staat namelijk, denklijk van dezelfde hand : Johannes Gronecase, gevolgd van een teken dat misschien een afkorting is voor : *scripsit*.

Wanneer dit alles achter de rug zal zijn, elke tekst genummerd, en van elke hand aangewezen welke nummers, of delen van nummers, hij schreef, dan blijft als laatste probleem over, welk dialect de scribent vertegenwoordigt. Men mag bv. aanvaarden, dat de meeste scribenten die te Brugge werkzaam zijn en gemeenschappelijke dialectische kenmerken vertonen, inderdaad van Brugge zelf zijn. Andere scribenten te Brugge vertonen evenwel taalkenmerken die hen verbinden met een meer westelijk deel van West-Vlaanderen. Waren zij inderdaad van hier herkomstig, of bestonden er te Brugge twee taallagen? Zo bv. wijken ook de Maastrichtse oorkonden van 1294 maart 7, april 4, april 6 en mei 9, alle door dezelfde hand geschreven, enerzijds, en die van 1299 mei 13 anderzijds, nogal van elkaar af.

Vrij ingewikkeld is de toestand te Oudenbiezen. Een groot aantal scribenten hebben aan het goederenregister van 1280 en volgende jaren meegewerkt. De voornaamste noemen zichzelf met hun herkomst : ich bruder Gilis van Tungren (= Tongeren), ich bruder Johan van Herle (= Heerlen), ich bruder Jocop van Oken (= Aken), ich bruder Johan Leu van Rudecoven (= Rijkhoven), enz. Zij vertonen soms zeer uiteenlopende dialectische kenmerken : elk van hen laat zich bij het schrijven sterk beïnvloeden door het dialect van zijn plaats van herkomst. Daartegenover staat dat Jocop van Oken, hoewel hij van zijn medebroeders in allerlei opzichten afwijkt door eigenaardigheden die wel Akens zullen zijn, zich nochtans inzake consonantverschuiving aanpast bij het Limburgs : slechts enkele gevallen van verschoven consonant ontglippen aan zijn pen (bv. *ze* naast gewoon *te*, *losen* naast gewoon *loten*). In een gemeenschap als Oudenbiezen praat en schrijft menigeen dus gewoon zijn eigen dialect voort, en is er anderzijds toch ook een bewust streven naar een compromis met het overheersende dialect.

Enkele literaire teksten kunnen in dit verband nog aangehaald worden. De Aiol lijkt \pm 1230 geschreven te zijn te Oudenbiezen ; blijkens zijn taal was de dichter evenwel herkomstig uit de streek van Venlo. Ook de gezondheidsregelen van \pm 1253, blijkbaar geschreven te Oudenbiezen, zijn Noordlimburgs van taal. Het dialect van de Servatiusfragmenten uit het einde van de 12^e eeuw wijst op de streek van Maastricht-Tongeren ; nochtans was Heinric van Veldeke geboren. Paste hij zijn schrijftaal bij het Maastrichts aan, of heeft de copist uit het einde van de 12^e eeuw de Servaas in eigen dialect omgewerkt? Nog vroeger is het zinnetje van 1130 te Munsterbilzen geschreven door iemand die blijkbaar uit de streek van Arnhem-Nijmegen herkomstig was, en het Westvlaams zinnetje te Rochester (Kent, Engeland) door een monnik die uit de streek van Veurne -Ieper stamde.

Blijkbaar is het zo dat, hoe verder in het verleden, hoe groter de kans dat een scribent uit een verafgelegen streek herkomstig is, en hoe dichter bij ons, hoe meer hij van ter plaatse zelf is.
